

بخش دوم

مدرسه شاد

زینب رضائیان

کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی

پس از گذراندن سال‌های اولیهٔ کودکی، تجربهٔ ورود به جامعه با وارد شدن کودکان به مدرسه آغاز می‌شود؛ تجربه‌ای که در ابتدا، هم برای کودکان و هم برای والدین نگرانی‌هایی به همراه دارد. نگرانی کودکان همواره برای بزرگ‌ترها قابل درک بوده و در سال‌های اخیر به کمک کارشناسان مجرب حوزهٔ تعلیم و تربیت، راهکارهای مواجههٔ منطقی با آن آموخته شده است اما نگرانی‌های والدین، بسته به دیدگاهی که نسبت به آموزش و پرورش دارند، متفاوت است و هر کدام به نوبهٔ خود جای تأمل دارد. بر همین اساس، یکی از دغدغه‌های مهم والدین از دیرباز انتخاب مدرسه بوده است و در همین راستا دیدگاه‌های مختلفی برای ارزیابی مدارس از سوی اولیا مطرح می‌شود.

آموزش و پرورش نیز همواره دغدغهٔ تربیت فرزندان را داشته است. اهداف، سرفصل‌ها و برنامه‌ها هر ساله در جهت رشد و بالندگی مهم‌ترین رکن نظام آموزش و پرورش (که همان دانش‌آموز است)

توجه به سلايق دانش‌آموزان و تفاوت‌های فردی آن‌ها، استفاده از جملات محبت‌آمیز، توجه به شخصیت دانش‌آموزان و پرهیز از تنبیه، اجتناب از مقایسه فردی و تشویق مناسب از جمله عوامل تعیین‌کننده شادی در مدارس هستند (فخرالله یونسی، ۱۳۸۸). برای توجه دقیق‌تر به عوامل مؤثر در نشاط و شادی در مدرسه، ضروری است هر یک از اجزای مدرسه به تفکیک مورد بررسی قرار گیرد. با این حال، در این مجال فقط برخی از مشخصه‌های مؤثر در شادی را مطرح می‌کنیم. در ادامه، فضای فیزیکی مدرسه، برخی از ویژگی‌های معلم شاد و نقش مدیر در شاداب‌سازی مدرسه را بیشتر بررسی می‌کنیم.

فضای آموزشی شاد

بدون تردید، اولین نکته‌ای که در طراحی یک فضای آموزشی برای کودکان و حتی نوجوانان و بزرگسالان مدنظر کارشناسان قرار دارد، توجه به ایمن‌سازی فضای آموزشی است. پس از آن، توجه به نکات زیر فضای آموزشی را با نشاط‌تر می‌سازد:

- استفاده از رنگ‌های شاد و مناسب برای هر موقعیت یادگیری؛ در این رابطه می‌توان از نظر روان‌شناسان نیز بهره برد.
- طراحی فضاهای آموزشی مختلف (از جمله آزمایشگاه، کتابخانه، کلاس و کارگاه) به نحوی باشد که حس کنجکاوی و کاوشگری دانش‌آموز را تحریک کند. به موازات تأثیرات مطلوب آموزشی که این امر دارد، ارضای حس کنجکاوی، شادی و نشاط به همراه می‌آورد.
- چیدمان میز و صندلی‌های کلاسی به گونه‌ای باشد که انجام دادن کار گروهی به سهولت ممکن شود. چیدمان خطی (قرار گرفتن نیمکت‌ها پشت سر هم) نه تنها خستگی و کسالت به دنبال دارد، امکان مشارکت و کار گروهی را کاهش می‌دهد. محصول یک فرایند گروهی فقط یک گزاره درسی نیست بلکه فرایند مشارکت و همکاری، هم‌فکری و تبادل نظر نه تنها قدرت استدلال، نقد و بررسی و ... را افزایش می‌دهد، شور و نشاط آموختن را چندین برابر می‌کند.

- تزئین کلاس‌ها و سایر مکان‌های مدرسه به گونه‌ای باشد که در دانش‌آموز احساس تعلق و دلبستگی ایجاد کند. برای مثال، از ایده‌های دانش‌آموزان برای تزئین کلاس و از دست‌سازه‌های آنان برای تزئین همه جای مدرسه استفاده شود. همچنین، تصاویر دانش‌آموزان در قسمت‌های مختلف کلاس و سایر مکان‌های مدرسه نصب گردد. برای این کار باید حواسمان باشد که تنها به دانش‌آموزانی که از نظر درسی برتری دارند. توجه نشود بلکه همه دانش‌آموزان در حوزه‌های مختلف (هنری، ورزشی، فوق برنامه و ...) مورد توجه قرار گیرند. بدون تردید، اگر با دید مثبت به دنبال نقاط قوت هر دانش‌آموز باشیم موارد متعددی را برای تشویق و تقویت خواهیم یافت.

- در نصب تابلوها، به جنبه انگیزشی و شادی‌آفرین بودن آن‌ها توجه شود.

- امکانات و مکان‌های ورزشی و تفریحی به حیاط مدرسه محدود نشود. فضای مدرسه به گونه‌ای طراحی شود که در قسمت‌های مختلف مدرسه، امکان تفریح و بازی باشد. برای تحقق این امر،

امروز ضرورت بازنگری در روش‌های سنتی آموزش و ارزشیابی به سبب اینکه شور و نشاط دانش‌آموز و حتی معلم را به مخاطره می‌اندازد، بیش از پیش مورد تأکید صاحب‌نظران قرار گرفته است

طراحی و اجرا می‌شوند و مدرسه، همان جایی است که این فرایند خطیر در آن اتفاق می‌افتد.

شاید در گذشته انتقال دانش، مهم‌ترین وظیفه مدارس بوده است اما آنچه امروزه اهمیت بیشتری دارد، تربیت افرادی است مسئول، مؤثر و توانمند، که قدرت تطابق و سازگاری آگاهانه با محیطی را که در آن زندگی می‌کنند، دارند و از زندگی خود لذت می‌برند. برای تحقق این هدف، مدارس باید به نیازهای دانش‌آموزان توجه ویژه‌ای داشته باشند. بی‌شک، بدون توجه به نیازهای مادی و معنوی دانش‌آموزان، اهداف عالی چه در حوزه آموزش و چه در حوزه پرورش، محقق نخواهند شد.

در شماره قبل اشاره کردیم که یکی از مهم‌ترین نیازها، شاد زیستن است. شادی و نشاط در مدرسه باعث رشد و تکامل دانش‌آموز در ابعاد جسمانی، شناختی، عاطفی، اجتماعی، اخلاقی و معنوی می‌شود. اگر جو حاکم بر مدرسه شاد و با نشاط باشد، احساسات و هیجانات مثبت، همچون احساس رضایت، تعلق، عشق، مسئولیت‌پذیری، دوستی، امیدواری، همراهی و همدلی، هدفمند بودن و سازگاری، در دانش‌آموزان و معلمان بیشتر به چشم می‌خورد. در همین راستا، اهداف آموزشی نیز با سهولت بیشتری محقق می‌شوند.

امروز ضرورت بازنگری در روش‌های سنتی آموزش و ارزشیابی به سبب اینکه شور و نشاط دانش‌آموز و حتی معلم را به مخاطره می‌اندازد، بیش از پیش مورد تأکید صاحب‌نظران قرار گرفته است؛ روش‌هایی که باعث می‌شوند تدریس هم برای دانش‌آموز و هم برای معلم یکنواخت و کسل‌کننده شود و ارزشیابی برای دانش‌آموز اضطراب‌آور و برهم‌زننده آرامش باشد.

خوشبختانه در سال‌های اخیر، روش‌های سنتی مورد بازنگری قرار گرفته و به رویکردهای جدیدی نسبت به آموزش و ارزشیابی توجه شده است اما همچنان ضرورت توجه بیشتر به جو حاکم بر مدارس از نظر شادی و نشاط احساس می‌شود. به نظر تعدادی از کارشناسان، هنوز میزان شادی در مدارس کم است. ابزار همدردی،

حیاط مدرسه را می‌توان به بازی‌های حسی و حرکتی که به جنب و جوش زیاد نیاز دارند اختصاص داد و مکان‌های دیگر را برای بازی‌های فکری، اجرای پانتومیم و سایر بازی‌هایی که تحرک کمتری دارند، طراحی کرد.

- در تقسیم‌بندی فضاهای مدرسه، سعی شود مکان‌های بهره‌مند از نور طبیعی به‌عنوان کلاس درس انتخاب شوند. بهره‌مندی از نور طبیعی بر میزان شور و نشاط می‌افزاید.

- به همان نسبت که در دیوار مدرسه در حالات خلقی و روحی دانش‌آموزان و معلمان تأثیر دارد، آراستگی ظاهری دانش‌آموزان و معلمان نیز دارای اهمیت است. استفاده از رنگ‌های شاد و الگوهای پوششی مناسب، ضمن افزایش جذابیت‌های بصری، نشاط بیشتری به دنبال دارد.

- ایجاد فضای سبز در مدرسه؛ ایجاد فضای سبز حتی به اندازه یک گلدان کوچک که مسئولیت کاشت، نگهداری، هرس، برداشت و ... آن به عهده دانش‌آموز باشد، در ایجاد شور و نشاط تأثیر بسیاری دارد.

ل برخی ویژگی‌های معلم شاد و شادی‌آفرین

معلمی که شاد نباشد، نمی‌تواند دانش‌آموزان شاد تربیت کند. بر این اساس، ضرورت دارد شادی در نهاد معلم وجود داشته باشد تا بتواند آن را به دانش‌آموزان منتقل کند. معلم شاد برای شاد زیستن خود و دانش‌آموزانش برنامه دارد:

- معلم شاد، روابط اجتماعی خوب و مؤثری با همکاران و دانش‌آموزانش دارد. داشتن روابط اجتماعی مؤثر به کاهش استرس و افزایش نشاط کمک می‌کند.

- از روش‌های فعال تدریس و ارزشیابی استفاده می‌کند.

- شوخ‌طبع و متبسم است.

- به خود و اطرافیانش در مدرسه انرژی می‌دهد.

- از افراط و تفریط به دور است.

- خوش‌بین و مثبت‌نگر است. همواره رفتارهای مثبت را برجسته و تشویق و تقویت می‌کند.

- به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان احترام می‌گذارد.

- نه تنها ارتباط‌های کلامی خود را ارتقا می‌دهد، بلکه به اهمیت ارتباط غیر کلامی واقف است و برای آن برنامه دارد.

- در فعالیت‌های مختلف مدرسه در کنار دانش‌آموزان است.

- معلم شاد برای خود وقت می‌گذارد؛ رسیدگی به خود (به

دنبال اهداف و برنامه‌های خود رفتن، ارضای نیازهای مادی و روانی و ...) و صرف وقت کافی برای انجام دادن کارهای مورد علاقه و همچنین توجه به سلامت جسمانی کمک می‌کند تا فرد رضایت بیشتری از زندگی داشته باشد. به دنبال همین رضایت لذت بردن از زندگی و شور و نشاط حاصل می‌شود. بدون شک، معلمی که شور و نشاط ندارد، نمی‌تواند در دانش‌آموزان شور و نشاط ایجاد کند.

ل نقش مدیر در شاداب‌سازی مدرسه

مدیران مدارس وظیفه دارند فرایند آموزش و پرورش را در جهت رشد و بالندگی دانش‌آموزان تسهیل کنند. بر همین اساس، آنان

مدیران جوّ دوستانه‌ای با همکاران و دانش‌آموزان خود ایجاد کنند؛ در این شرایط، ظرفیت آنان برای شنیدن نظرات جدید و گاه انتقادات باید بالا باشد. پیش‌نیاز این کار ایجاد حس اعتماد بین مدیر و معلمان و دانش‌آموزان است

علاوه بر توجه به جنبه‌های آموزشی، باید جنبه‌های روحی و روانی دانش‌آموزان و همکاران خود را نیز مورد توجه ویژه قرار دهند. بی‌تردید، غفلت از شرایط روحی معلمان و دانش‌آموزان از سوی مدیران، دستیابی به اهداف آموزشی و پرورشی را با دشواری مواجه می‌کند. مدیرانی که به جنبه‌های مختلف رفتار همکاران خود توجه دارند و برای شاداب‌سازی برنامه‌ریزی می‌کنند، علاوه بر محبوبیت بیشتر، عملکرد بهتری در حوزه‌های آموزشی و پرورشی دارند. توجه مدیران به عوامل زیر نیز می‌تواند جو حاکم بر مدرسه را شادتر کند:

- مدیران جوّ دوستانه‌ای با همکاران و دانش‌آموزان خود ایجاد کنند؛ در این شرایط، ظرفیت آنان برای شنیدن نظرات جدید و گاه انتقادات باید بالا باشد. پیش‌نیاز این کار ایجاد حس اعتماد بین مدیر و معلمان و دانش‌آموزان است. مدیران باید برای معلمان و دانش‌آموزان خود این امنیت خاطر را ایجاد کنند که در همه شرایط در کنار آن‌ها هستند و تا حد امکان برای رضایت و نشاط آن‌ها تلاش می‌کنند.

- مدیران همکاران خود را در تصمیم‌گیری‌های مدرسه‌ای مشارکت دهند؛ همچنین، گاهی از نظرات دانش‌آموزان در تصمیم‌گیری‌های مدرسه استفاده شود. مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها هم احساس مسئولیت افراد را در کار افزایش می‌دهد و هم رضایت و شادی آن‌ها را تقویت می‌کند.

- سعه صدر و اغماض و نادیده گرفتن برخی اشتباهات. به رغم تلاش معلمان، گاهی دانش‌آموزان در مدرسه مرتکب اشتباهات کوچکی می‌شوند که با سعه صدر می‌توان از آن‌ها چشم‌پوشی کرد. بدیهی است این بدان معنا نیست که مدیر بر خطاها چشم‌بندد و جوانب احتیاط را نسنجد بلکه منظور، جلوگیری از ایجاد تشویش و نگرانی و ایجاد حس ناامنی بین معلمان و دانش‌آموزان است.

- مدیران مدرسه همواره دانش‌آموز خود را در حوزه تخصصی افزایش دهند و برای به‌روز کردن آن بکوشند. از آنجا که پیشرفت در عرصه آموزش و پرورش سرعت زیادی دارد، به‌روزشدن دانش و تخصص مدیران، جو حاکم بر مدرسه را در جهت مثبت تغییر می‌دهد.